

Monetų radinių skirstymas

Mikas Balžius

Numizmatika, kaip pagalbinė istorijos mokslu šaka, atsirado remdamasi praktiniais monetų kolekcionierių poreikiais. Reikėjo nustatyti monetos kalimo vietą, laiką, jos nominalę, taip pat prekinę ir prestižinę vertę. Šie klausimai vertė domėtis monetų gamybos istorija. Bet svarbiausiu kriterijumi, numizmatikams monetos vertę, tapo jos retumas, o kolekcijose – joje sukauptų retenybių kiekis. Retenybių paklausa kolekcionierių tarpe pagimdė jų klastojimą. "Veiklus" žmonės pridarė egzotikų, niekadose neegzistavusių monetų klastočių, kurios buvo pateikiamos ir priimanos už rečiausius originalus. Šių klaidų neišvengė net rimti kolekcionieriai, tad ankstyvieji darbai numizmatikos srityje pasižymi nekritišku kolekcijose sukauptų monetų ir medalių aprašymu.

Vėlesni darbai jau remiasi juridiniais aktais, nustatančiais monetų kaldinimo normas ar jų vertę rinkoje, bei kitais rašytiniais šaltiniais.

Išskokus šiam lengvai panaudojamam žinių šaltiniui bei kintant paties istorijos mokslu tyrimų objektui, numizmatikai atkreipė dėmesį į monetų radinius, kaip į istorinės informacijos šaltinį. Buvo sukurta lobio, kaip vieningo numizmatinio komplekto, istorinio materialinės kultūros šaltinio, išgalinančio tyrinėti pinigines rinkos struktūrą ir jos pokyčius, vertinimo koncepciją. Nepaisant jos privalumų, ši koncepcija neapima visų monetų radinių ir jų santykių su buvusiais savininkais įvairovės. Pagal šių santykių pobūdį, pinigų reikšmę kasdieniniame visuomenės gyvenime, pinigines rinkos susiklostymo ir funkcionavimo ypatybes galima tokia monetų radinių tipų klasifikacija.

Atsitiktiniai radiniai. Tai pamastos monetos ar išmastos jų klastotės, randamos pavieniui kultūriname sluoksnyje. Šio tipo radiniai, surinkti vieno objekto (pastato, gyvenvietės) ribose, sudaro numizmatinius kompleksus, kurie tiesiogiai susiję su prekinių-piniginių sandėrių pobūdžiu bei intensyvumu ar jų dalyvių sudėtimi toje vietoje; kitaip sakant, su vietinės pinigines rinkos klostymosi ir funkcionavimo ypatumais, sąlygotais ekonominio ir istorinio poveikio aplinkybių. Esant pakankamam radinių kiekiui, statistinės analizės metodu gauti patikimi rezultatai, nepriklausomai, kaip sukaupti radiniai: ar planingų archeologinių tyrinėjimų metu, ar surinkti iš surdyto kultūrinio sluoksnio.

Aukos. Auka apibrėžiama kaip objektyvių aplinkybių sąlygotas subjektyvus sandėris. Šio tipo radiniai daugiausia sutinkami kapinynuose, kaip į kapą idėtos monetos. Toks radinys greita žinių apie papročius ir tikėjimus, atskleidžia smulkiausių piniginių sandėrių struktūrą, juose panaudotų monetų vertės santykį, jų kaitą, kuri siejasi su sukotojo praktiniais įgūdžiais. Pažymėtina, kad ne visos kapinynuose aptinkamos monetos buvo paauktos. Monetų, kaip ir kitų įkapių, reikšmė kito. Apskritai, iki XVI a. vidurio kapuose randamos monetos pagal informacijos pobūdį daugiau priklauso atsitiktinių radinių tipui.

Piniginis kapitalas. Tai kartu su žuvusiuoju resti pinigai ar tradicinėse saugojimo vietose paslėptos santaupos, istorinėje literatūroje žinomos bendru lobio pavadinimu. Šio tipo radinių atradimas visada buvo siejamas su jų savininko žintimi, kurios priešėdžių nusakymas kito nuo romantiškų aplinkybių iki konkrečius istorinio fakto nurodymo. Pagal santykį su pinigine rinka juos gali sudaryti vertybinės, vertybinės ir nė-

minimalinės, vien tik nominalinės grupės monetos. Tai atitinka kaupiamąją ar esančiams sandėriams apskėti skirto piniginio kapitalo pobūdį.

Monetos, kaip ir kiti materialiniai bei dvasinės kultūros produktai, visuomenės ir atskiro individo biosocialinių poreikių tenkinimo proceso metu praeina keletą skirtingų realizacijos etapų: monetų gamybą, jų vartojimą ir utilizaciją, kai funkcinės savybės neatitinka joms keliamų reikalavimų. Šis procesas tyrinėjimas yra numizmatikos uždavinys, kuris vykdomas panaudojant visus turimus informacijos šaltinius.

Pateikta klasifikacija, išėinant iš numizmatikai keliamų uždavinių ribų, pavyzdžiui, archeologijos atžvilgiu, tampa formali.

XV a. II pusės piniginių reformų Lietuvoje
datavimo klausimu

Eugenijus Ivanauskas

XV a. II pusės piniginės reformos iki šiol nebuvo patraukusios istorikų ar ekonomistų dėmesio. Todėl nėra išaiškinta netgi jų chronologija. Šio darbo tikslas – remiantis rašytinių šaltinių duomenimis glaustai aptarti Kazimiero ir Aleksandro piniginių reformų kai kurias datas.

1447 m. Kazimiero privilegija privačių valstiečių pinigines prievoles, o ir ne tik jas, atidavė feodalams, todėl nukentėjo iždas, o tuo pačiu ir valstybės reikalai. Norint subalansuoti iždo išlaidas ir pajamas, reikėjo imtis finansinių kombinacijų. Apie 1452 m. rašytiniuose šaltiniuose atsiranda žinių apie naujus muitus. Kadangi iki pat Aleksandro laikų Lietuva pratekcinės ekonominės politikos nevykdė, naujus muitus pirmiausia reikėtų sieti su pinigine reforma. Sprendžiant iš to, kad Vytauto monetoje su ženklu "stulpai" averse ir "ietigalis su kryžiumi" reverse yra apie 0,15 gr. sidabro, o Kazimiero monetoje su ženklu "stulpai" averse ir vytimi reverse atitinkamai 0,2 gr., Kazimiero reforma padidino pinigų vertę 1,33 karto. Kaip šios reformos rezultatas turėjo atsirasti 120 vienetų ilgasis.

Nelengva nustatyti, kokią naudą iš pinigų denominacijos turėjo valstybė. Pirmiausia, galėjo būti nustatytas valstybei naudingas išimamų iš apyvartos senų pinigų su naujais santykiu. Galimas dalykas, kad tuo metu buvo išimti iš apyvartos sidabro lydiniai. Be to, padidinus 1,33 karto pinigų vertę, automatiškai turėjo padidėti įvairūs mokesčiai, paslaugų, prekių kainos,